

ASPECTE PRIVIND LUPTELE POLITICE ÎN ORAȘUL PANCIU LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Dr. CONSTANTIN ȘERBAN

Viața politică la Panciu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea se caracterizează, în general ca și în întreaga Românie, prin lupta pentru putere dintre cele două partide de guvernământ și anume cel liberal și cel conservator. Germanii celor două partide apăruseră în oraș și se dezvoltaseră mai ales după Revoluția română din 1848. După cum se știe mișcarea revoluționară din 1848 a fost înăbușită în Moldova de la început neavînd rădăcini adînci în rîndul maselor populare, capii semnatarii petiției înaintată lui Mihai Sturza neavînd strînse legături cu țărănimea, pe care nu știuse s-o ridice la lupta antifeudală, nici prin propagandiștii trimiși la sate, nici prin promisiuni relativ la înfăptuirea unei reforme agrare ¹.

Tîrgoveții din Panciu la mijlocul secolului al XIX-lea încă nu erau organizați pentru a se constitui în partide politice grija lor primordială fiind numai pentru redobîndirea drepturilor lor depline de stăpînire asupra moșiei și vetrei tîrgului. În 1848 negustorii din oraș care fuseseră în fruntea acestei lupte simpatizaseră cu mișcarea revoluționară de la Iași, unii din ei fuseseră la Focșani și chiar trecuseră în taină frontiera țării în Țara Românească pentru a saluta cu entuziasm victoria revoluției la București și în celelalte orașe și tîrguri inclusiv Focșanii munteni, la sate, pretutindeni ².

După 1848 în anii luptei pentru unire din nou cei mai mulți din locuitorii din Panciu se aflaseră în primele rînduri ale unioniștilor militînd pentru înfăptuirea unui singur stat cu Țara Românească ¹. Unii din

¹ Istoria României, București, 1964, vol. IV, p. 58—59; C. Căzânisteanu, D. Berindei, M. Florescu, V. Nicolae, *Revoluția română din 1848*, București, 1969, p. 152—158, 219—220.

² *Anul 1848 în Principatele române, Acte și documente*, vol. II, p. 1.

¹ În această vreme diferențierea socială în rîndul tîrgoveților nu era prea mare și toate păturile sociale au fost solidare, urmărind același scop, înlăturarea relațiilor feudale.

negustori și proprietari de podgorii au votat atunci cu entuziasm pentru trimiterea în divinul Ad-hoc a reprezentanților lor care aveau să susțină prin cuvîntul lor unirea celor două țări românești ca fiind singură soluție pentru emanciparea politică, economică, socială și culturală a poporului român². Ulterior, pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza în târgul Panciu pe măsură ce s-au impus elementele liberale, reprezentate de acei țirgoveți și posesori de podgorii cu o bogată activitate în viața economică a orașului, manifestînd tendința constituirii într-un partid politic, o altă parte din țirgoveți ale căror interese se apropiiau sau coincideau cu acelea ale unor boieri care nu vedeau cu ochi buni reformele domnului țării menite să îmbunătățească situația țărănimii, s-au grupat într-o partidă conservatoare. Unul din cei care s-au încadrat de la început în această partidă a fost un anume Constantin Ion Giță care în 1860 s-a aflat în fruntea obștei țirgului ca președinte al primului consiliu municipal din Panciu. După cum se știe decretul prin 4 decembrie 1860 Alexandru Ion Cuza crease la Panciu municipalitatea țirgului³. În această vreme țirgul Panciu avea peste 2000 locuitori (în 1869 sînt înregistrați 2819 locuitori)⁴.

Primul primar al municipiului Panciu provenea dintr-o veche familie pănceană, de oameni gospodari, cu întinse terenuri viticole, cu multe acareturi în țirg, cu prăvălii și chiar cu două hanuri încă din epoca Regulamentară. Bunicul său, Constantin Giță împreună cu frate-său Iosif Giță se afluaseră la sfîrșitul secolului al XVIII-lea în fruntea localnicilor în lupta împotriva egumenului mănăstirii Bogdana, care le cotropiseră moșia și vatra¹. În jalbele date la domnie egumenul respectiv îi denunțase pe cei doi frați că s-au ridicat „cu zorbală” împotriva minăstirii². De asemenea la vremea respectivă Constantin Giță și Iosif Giță au obținut și ranguri de mici boieri de ex. în 1841 Iosif Giță ajunsese serdar, iar Constantin Giță în 1855, comis. Tot așa și fiul lui Constantin Giță în 1845 slugar. De fapt averea lor sporise cu timpul, iar ei de la simpli arendași de pămînt ajunseseră să posede terenuri viticole, să devină chiar negus-

² G. Petrescu, D. A. Stourdza, A. C. Stourdza, *Acte și documente relativ la istoria renașterii României*, București, 1889, vol. 5, p. 686, vol. 6, p. 20—21, vol. 7, p. 988—989.

³ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne Moldova, 463/1860, f. 44.

⁴ I. Ionescu de la Brad, *Agricultura română în județul Putna*, București, 1869, p. 314; Gh. Platon, *Populația orașului moldovenesc la mijlocul secolului al XIX-lea*, în *Carpica*, III, 1970, anexa 5 se dă și structura socială a populației 119 negustori și 24 meseriași. Ec. Negruți, *Noi contribuții la cunoașterea situației demografice a orașelor din Moldova, în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Revista istoria*, 10/1977, p. 1832—1833.

¹ vezi pentru amănunte Constantin Șerban, *Noi contribuții la istoria luptei țirgoveților și orașenilor moldoveni împotriva asupraii feudale în secolul al XVIII-lea la începutul secolului al XIX-lea*, în *Studii și articole de istorie*, IV, 1962, p. 83—85.

² Arh. St. București, Mănăstirea Bogdana, XII, -15; un alt document (XXXVII-37) se arată că cei doi s-au „ridicat făcînd iscoditoare tulburare”.

tori de vin, cu prăvălie în tîrg și han încă din 1842. Dealtfel hanul din Panciu va fi moștenit de fiul lui Constantin Giță anume Ion. În fine, Ion Giță va avea un fiu pe Constantin Ion Giță negustor care în 1860 ajunge primarul tîrgului. De remarcat că în 1860 în familia Giță mai exista un anume Teodor cu rang de agă, unchi după tată lui Constantin Ion Giță ⁴.

După abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza la conducerea României avea să vină un guvern liberal pentru scurtă vreme însă din 1868 se impun elemente centriste, în fine din 1871 cele conservatoare. Din acest moment și la conducerea orașului încep să se impună elementele provenite din rîndurile partidului conservator care-și vor împărți la un interval de patru ani puterea cu cele provenite din partidul liberal. Această succesiune este reflectată și în comportarea membrilor consiliului municipal din Tg. Panciu. Dar nu numai atît, spre sfîrșitul secolului al XIX-lea încep să se semnaleze la Tg. Panciu, ca și în alte orașe din România, puternice lupte între reprezentanții partidului conservator și liberal pentru ocuparea locurilor în consiliul municipal local, în timpul alegerilor periodice, pe baza Legii electorale a consiliilor municipale. Ele reflectă de cele mai multe ori manevre de culise conduse cu multă abilitate prin intermediul cărora notabilități marcante ale tîrgului obțin voturile concetățenilor lor pe calea încălcării flagrante a acestei legi.

Documentele de arhivă din ultimul deceniu al secolului al XIX-lea ne permit să constatăm ce aspect a luat în tîrgul Panciu această luptă politică. Memorabile în acest sens, au fost alegerile pentru consiliul comunal din toamna anului 1890. Pentru desfășurarea lor în deplină legalitate Ministerul de Interne expedia încă de la 12 septembrie circulara nr. 14544, în care se arăta că în prima duminică a lunii noiembrie, care cădea într-o zi de 4, a fost fixată potrivit art. 22 din Legea electorală comunală ziua pentru adunarea alegătorilor comunali care trebuiau să aleagă pe consilierii comunali pentru o nouă perioadă de 4 ani. Cu acest prilej trebuie respectată legea — se spune în circulară — „să se facă alegerea în deplină regulă și liniște după glăsuirea legii, spre a nu se da loc la anularea și străgănirea alegătorilor prin noi convocări“. Noile consilii pe 4 ani trebuiau să fie „libera expresiune a voinței alegătorilor“, chiar și „primul trebuie să respecte cu strictețe legea“ să ia măsuri ca libertatea alegătorilor să fie asigurată ¹. Interesant că lupta dintre liberali și conservatori a început la Tg. Panciu *înainte* de ținerea alegerilor și iată cum. Așa de ex. la 15 octombrie s-a primit la Ministrul de Interne

³ Arh. St. București, Minăstirea Bogdana 4/1843, f. 20; mai aveau hanuri și alții. David Alpern (1859), Marghioala Rașcu (1884); în 1896 erau 7 hanuri în tîrg.

⁴ În 1863 embaticul tîrgului trecuse în proprietatea statului iar abla la sfîrșitul secolului al XIX-lea (în 1881) acest embatic a fost răscumpărat de Tîrgoveți.

¹ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne, 396/1890, f. 1, 2.

o telegramă semnată de mai mulți membri ai partidului liberal, în care aceștia denunțau nereguli în organizarea alegerilor provocate de subprefectul Giță „Ingerința nemaipomenită din partea administrației, cap cu subprefectul Gatza, se bat și arestează alegătorii. Rugăm faceți să respecte ordinul dv., legile țării și cuvîntul majestații sale“. Semnau telegrama: Vlădoianu, Raicu, Butescu, Popovici, Botezu, Enache Panciu, Ionescu Niculcea, Stati, Ghitza Ion. La Ministerul de Interne s-a pus rezoluția următoare: Prefectura, pentru a face „anchetă“¹. Și pe cînd de la Ministerul de Interne se înainta la prefectura județului Putna o copie după această telegramă, în vederea facerii de cercetări², tot la Ministerul de Interne a fost înaintată o amplă petiție semnată de 21 persoane din opoziție avînd următorul conținut: „Domnule Ministru, Subsemnații alegători din colegiul comunal al urbei Panciu din jud. Putna, văzînd că de către dl. Primar prin publicațiunea nr. 1259 din 15 octombrie curent, pentru convocarea alegătorilor s-au dispozat ca operativă alegerii consiliului comunal să aibă loc în localul școlii primare de fete, dispozițiune care este contra prevederilor art. 23 din Legea pentru alegerea consiliilor comunale, căci asemenea operațiuni trebuie să aibă loc în localul primăriei (Formulările litera A și F) și numai cînd numărul alegătorilor ar trece peste una mie, votarea se poate face în mai multe secții, la noi însă numărul alegătorilor nu atinge nici cifra de 200; pe lîngă aceasta s-ar da loc și la desagremente, căci copiii noștri, ce frecventează școala, pe deoparte ar fi privați de învățămînt cîteva zile și chiar s-ar putea molipsi de vre-o boală contagioasă din cauza murdăriei ce se aduce localului. Pentru rezoanele de mai sus, vă rugăm respectuos d-le Ministru să binevoiți a ordona ca alegerea să se efectueze în localul primăriei după cum au înțeles și legiuitorul“. Data: 20 octombrie 1890. Semnau I. Vlădoianu, D. I. Ionescu, T. Donciu, D. Crețu, T. M. Neculce, N. Draghiciu, Enache Panciu, Ghiță Ionescu, G. G. Neculau, Neculau Grigore, Șt. Pascu, Cojocar, Andrei I. Constache, Gh. Săndulescu, C. Palade, etc.¹.

Cum era și firesc a urmat o anchetă efectuată de către prefectul județului Putna, anume Gh. Robescu care foarte curînd a expediat următorul răspuns Ministrului de Interne din care rezulta netemeinicia reclamației membrilor partidei liberale din Panciu: „Domnule Ministru, Văzînd reclamațiunea ce s-au adresat un număr de alegători din comuna Panciu și consecința ord. dv. apostil nr. 4185, respectuos vă supun că, primarul comunei Panciu în considerație că localul primăriei este mic, compus numai din o cameră și secretul votului nu se poate asigura prin convocarea alegătorilor, a desemnat pentru alegere localul școlii. Prin faptul acesta cread dle. Ministru că primarul și-a făcut datoria iar nu a călcat legea după cum reclamanții voiesc a susține întrucît art. 23 din

¹ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne, 439/1890, f. 1.

² *Idem*, f. 2.

¹ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne, 439/1890, f. 4.

Legea electorală pentru alegerea consiliilor comunale prevede că, convocarea și afișarea să se facă la primărie și în tot cuprinsul comunei, iar localul întrunirii se cere numai a fi desemnat prin publicare; reclamanții încă fac din aceasta un cap de acuzație primarului, pentru a justifica grupului din care fac parte, în caz de a nu reuși. Localul primăriei pe lângă că are inconveniența arătată mai sus, este situat în mijlocul tirgului și între stabilimentele de debit unde speră reclamanții ca, aducînd pe alegători și făcîndu-le profesiunea de credință ajutați și de mirosuri alcoolice să poată în caz de nereușită să facă scandalurile de care au probat și în trecut, că sînt capabili și pentru care tribunalul i-a condamnat pe parte din ei la 15 zile de închisoare. Motivul cel de-al doilea, că copii nu vor putea frecventa școala este de asemenea nefundat întrucît alegerea se face duminică, cînd școala este liberă iar după terminarea alegerii localul se va curăți. Cu aceste explicații, respectuos restitui și menționata reclamațiune¹.

Așa se face că sub guvernul junimist în 1890 liberalii din Panciu au pierdut alegerile în fața conservatorilor. Lupta lor se va continua și în anul următor, cînd în martie 1891, după venirea la guvern a conservatorilor, a fost nevoie de noi alegeri municipale la Panciu ca și în toată țara. Într-adevăr noile alegeri au avut loc la 17 martie iar în consiliul municipal din nou au fost aleși conservatorii. Nouă zile mai tîrziu, la 26 martie consiliul permanent al județului Putna a validat prin proces verbal (nr. 682), alegerea celor 9 consilieri comunali² ai comunei Panciu³. Termenul de prezentare a unui recurs împotriva acestor alegeri se împlinea la 6 aprilie, dar reprezentanții partidului liberal nemulțumiți de rezultatul alegerilor aveau să expedieze la 28 martie chiar monarhului țării o telegramă avînd următorul conținut: — „Majestății sale regelui. În vederea alegerilor comunale de mîine a urbei Panciu subprefectul Giță cu agenții poliției locale și bande de bătăuși ingerează, bate și arestează alegătorul Ion Arghiri. Denunțat prefectului Putna, dreptate nu vedem, rugăm respectuos regulați respectarea legilor ce nu prin vărsarea de sînge să se facă această alegere“. Telegrama era semnată de Vlădoianu și Butescu. Rezoluția la această telegramă era următoarea: „către Ministrul de Interne; Se va telegrafia prefectului a lua cunoștință de această telegramă și dă cele mai serioase ordine ca alegerea să se facă în deplină liniște și libertate“⁴.

O săptămînă, mai tîrziu, la Ministrul de Interne sosea și o petiție de protest semnată de 20 cetățeni ai orașului, din partea liberală, prin care se dădeau amănunte relativ la neregulile săvîrșite în timpul recențelor alegeri. Petiția era datată la 4 aprilie, așa dar cu două zile mai de vreme de expirarea termenului de depunerea recursului. Aceasta avea

¹ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne, 439/1890, f. 3.

² Tirgul Panciu avea atunci peste 3000 locuitori.

³ Arh. St. Buc., Ministerul de Interne, 439/1890, f. 7.

⁴ *Idem*, f. 8, 9, 10.

următorul conținut : „Domnule Ministru, Subsemnații alegători în colegiul comunei din urbea Panciu județul Putna, în termenul acordat de lege, facem recurs la dv. în contra deciziei onorabilului Comitet permanent al județului Putna, luată cu ocazia verificării lucrărilor pentru alegerea a 9 membri în consiliul comunei urbi Panciu ce au avut loc la 17 martie crt. și prin care deciziune au validat această alegere. Motivele recursului sînt : 1. Că onor. Comitet permanent rău a validat această alegere deoarece ea s-a făcut cu listele comunale ale anului curent ce nu erau definitive, căci cea mai mare parte din alegătorii prevăzuți în acele liste au fost șterși prin sentința Tribunalului Putna care se află anexată la contestațiile făcute de noi, sentință care a și rămas definitivă în ziua de 29 martie a.c. înaintea Înaltei Curți de Casație. 2. Că Biroul alegerii a primit la vot în contra legii pe Moise Angheluță, Petrache Borcilă, Matus Macsim, Iancu Dimboveian, Gheorghe Popa, Iancu Taloscă, Cristea Andrei, Costache Tataru și alții care au fost șterși din liste pentru diferite motive, atît prin sentința Tribunalului Putna nr. 17418/91 rămasă definitivă înaintea Înaltei Curți de Casație prin respingerea recursurilor ce se făcuse contra acestei sentințe. 3. Că Biroul alegerii cu rea credință au respins de la vot pe alegătorii Dumitru I. Ionescu, Mihalache Marinescu, Ștefan D. Pavel, Tudori Anghel, Ion Toma, Dragomir Safalichi, Todir Girleanu, Negoită Zbughină, Marcu Ion și alții care sînt admiși între alegători prin sentința Tribunalului Putna nr. 1718 și 19/31 rămasă definitivă înaintea Înaltei Curți de Casație. 4. Biroul în contra art. 32 din Legea pentru alegerea consiliilor comunale s-a prezidat de către ajutorul de judecător pe cînd acest drept l-au numai judecătorul titular. 5. Că formalitățile ce compun dosarul alegerii sînt viciate violindu-se în totul dispozițiile legii pentru alegerea consilierilor comunali după cum se poate vedea din chiar procesul verbal adresat de Birou. Pentru aceste motive rugăm respectuos să binevoiți a ne admite recursul, a casa decizia onor. Comitet permanent invalidînd această alegere“. Petiția era semnată de I. Vlădoianu, Petrache Lupescu, D. I. Ionescu, Negoită Zbughină, Ghiță Ionescu, N. Florea, H. I. Butter, D. S. Smeurescu, C. Palade, Enache Panciu, Necula Grigoriu, etc.¹

Desigur că un delegat al Ministrului de Interne a făcut ancheta la fața locului confruntînd actele de la dosar și chestionînd pe localnici. Rezultatul acestei anchete a făcut apoi obiectul unui amplu raport înaintat către Prefectura de Putna, la 30 aprilie 1891. După cum era și de așteptat tot partida adversă conservatorilor avea să piardă ! Iată ce conține acest raport : „Asupra recursului făcut contra încheierii comitetului permanent din acel județ nr. 682 din 26 martie a.c. prin care s-a validat alegerea consiliului comunei urbei Panciu.

Ministerul avînd în vedere că din acte se constată că alegerea s-a săvîrșit în regulă, prin îndeplinirea formelor prescrise de lege întrunind

¹ Arh. St., Buc., Ministerul de Interne, 439/1890, f. 8—9.

candidații proclamați aleși nu numai de la 117 pînă la 128 voturi din 205 alegători înscriși în liste

Avînd în vedere că chiar dacă s-ar scădea din numărul voturilor obținute de cei aleși numărul de 28 voturi ale persoanelor ce se pretind a fi șterse de Tribunal de lista anului curent și chiar de s-ar presupune că ar fi votat și acei 6 alegători care deși înscriși în listele anului trecut s-au respins de birou ca nefigurînd în listele curente, precum și acele 52 persoane care au subscris petițiunea de protestare adresată biroului, declarînd că se retrag de la alegere, totuși nu s-ar fi adus nici o modificare regulamentului scrutinului.

Avînd în vedere că motivul dedus din faptul că biroul a fost prezidat de ajutorul judecătorului, iar nu de judecător, nu poate fi întemeiat, întrucît ajutorul este în drept după lege a înlocui pe judecător în toate atribuțiunile sale.

Pentru care motive a respins recursul confirmînd încheierea comitetului permanent¹.

Drept urmare Manolescu Sideri prefectul județului Putna trimite la 22 mai 1891 Ministrului de interne următorul tabel cuprinzînd numele și atribuțiunile celor 9 consilieri comunali din Panciu : „Vasile Apostoleanu, primar, ales cu 128 voturi, Ghiță Ivanciu, ajutor, 128 voturi, Cristodor Manoliu, consilier, 127 voturi, Costică Rașcu, consilier, 128 voturi, Daniil Ioan, consilier, 128 voturi, Dumitrache Filip, consilier, 128 voturi, Neculai Bute consilier, 128 voturi, Neculce Ivan, consilier, 117 voturi și Vasile Theodor, consilier, 128 voturi“. Totodată se comunica amănuntul că instalarea noului consiliu municipal al orașului avusese loc la 19 mai 1891².

Desigur că luptele politice la Panciu nu s-au încheiat în acest an, ele au continuat și foarte curînd vor veni la putere și liberalii. Astfel la 1898 avea să fie ales primar al orașului chiar I. Vlădoianu cel care militase atîta contra conservatorilor pe cînd se afla în opoziție. De altfel, așa cum s-a mai spus, ceea ce s-a petrecut la Panciu la sfârșitul secolului al XIX-lea nu este un caz izolat acest aspect al luptei politice dintre liberali și conservatori pe plan local că s-a întîmplat și pe plan național în toată țara. Un martor ocular cu un deosebit spirit critic și cu mult talent literar a fost în această privință dramaturgul I. L. Caragiale, episodul alegerilor din cunoscuta sa „O scrisoare pierdută“ avîndu-și izvorul de inspirație tocmai în această petiție și telegrame care soseau cu zecile poate cu sutele la registratura Ministerului de Interne. Fie că le-a cunoscut, fie că a fost martor ocular al acestor evenimente cert este că ele s-au păstrat nu numai în arhivele diferitelor departamente din acea vreme, dar și în literatura noastră de la sfârșitul secolului al XIX-lea și ele sînt o oglindă fidelă a vieții noastre politice cu frumusețile și umbririle ei.

¹ Arh. St., Buc., Ministerul de Interne, 439/1891, f. 13.

² *Idem*, f. 14—15.

DES ASPECTS CONCERNANT LES LUTTES POLITIQUES DANS LA VILLE DE PANCIU À LA FIN DU XIX-ÈME SIÈCLE

RÉSUMÉ

La vie politique et surtout les luttes politiques à l'époque moderne sont totalement inconnus dans la littérature historique parue jusqu'au présent sur l'histoire de la ville moldave Panciu. Par conséquence l'auteur, en utilisant beaucoup des documents tirés d'archives centrales de Bucarest, présente d'abord les conditions qui ont favorisé la naissance des principaux partis politiques, libéral (de la bourgeoisie) et conservateur (des grands propriétaires des terres) ; puis les actions combattives entre ces deux partis politiques, pendant une courte période de temps (1890—1891), pour gagner les élections municipales locales. Les détails soulignés dans l'exposition ont en même temps une valeur nationale parce qu'à cette époque de telles luttes politiques se sont déroulés dans presque toutes les villes et bourgs de la Roumanie.